

Realistic Ramifications

פרשת וירא תשע"ח

GENESIS

18 / 1-8

PARASHAS VAYEIRA

Hashem appeared to him in the plains of Mamre while he was sitting at the entrance of the tent in the heat of the day. ² He lifted his eyes and saw: And behold! three men were standing over him. He perceived, so he ran toward them from the entrance of the tent, and bowed toward the ground. ³ And he said, "My Lord, if I find favor in Your eyes, please pass not away from Your servant."

⁴ "Let some water be brought and wash your feet, and recline beneath the tree. ⁵ I will fetch a morsel of bread that you may sustain yourselves, then go on — inasmuch as you have passed your servant's way." They said, "Do so, just as you have said."

⁶ So Abraham hastened to the tent to Sarah and said, "Hurry! Three se'ahs of meal, fine flour! Knead and make cakes!" ⁷ Then Abraham ran to the cattle, took a calf, tender and good, and gave it to the youth who hurried to prepare it. ⁸ He took cream and milk and the calf which he had prepared, and placed these before them; he stood over them beneath the tree and they ate.

2

רש"י

(ד) יקח נא. על ידי שליח ע והקצ"ה שלם פ לבניו על ידי שליח צ שנאמר (במדבר כ) וירם משה את ידו ויך את הסלע: ורחצו רגליכם. כסצור שהם ערביים שמשתחווים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס עבודה כוכבים לביתו (ב"מ פו) אבל לוט שלא הקפיד ק הקדים לנה לרחילה שנאמר ולינו ורחלו רגליכם: תחת העץ. תחת האיל:

3 כוח ק"ה - R. Sevi - G

במדבר בארץ ולעתיד לבוא

במדרש רבה (ב"ר מה"י) מבואר עוד כי בשכר מעשה זה זכו ישראל לתשלום גמול במדבר בארץ ולעתיד לבוא.

אמר הקב"ה אתה אמרת יוקח נא מעט מים חייד שאני פורע לבניך במדבר וביישוב ולעתיד לבוא. במדבר בבאר, בארץ כנען שנאמר (דברים ה) ארץ נחלי מים עיינות ותהומות יוצאים בבקעה ובה, ולעתיד לבוא נאמר (זכריה יד) ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים.

אתה אמרת ורחצו רגליכם חייד שאני פורע לבניך במדבר וביישוב ולעתיד לבוא, במדבר שנאמר (יחזקאל טו) וארחצך במים, ביישוב שנאמר (ישעיה א) רחצו הזכר, ולעתיד לבוא שנאמר (שם ה) אם רחץ ה' את צואת בנות ציון.

אתה אמרת והשענו תחת העץ, חייד שאני פורע לבניך במדבר וביישוב ולעתיד לבוא, ענני הכבוד במדבר, מצות סוכה בארץ, ולעתיד לבוא נאמר (ישעיה ה) וסוכה תהיה לצל עמם מחורב.

אתה אמרת ואקחה פת לחם חייד שאני פורע לבניך במדבר וביישוב ולעתיד לבוא, במדבר במן שנאמר (שמות טז) ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, בארץ שנאמר (דברים ח) ארץ חטה ושעורה, ולעתיד לבוא נאמר (תהלים עב) יהי פסת בר בארץ.

דרש מרדכי 4 קבו

5 5 5 5 5 5 5 5 5 5

יצריך להבין במדה זו, שעשה הקדוש ב"ה לישראל ויקח כמו שעשה להתנהג אברהם עכשיו עם המלאכים, ובמה שעשה עכשיו רק ע"י שליח, שלם לבניו ג"כ רק ע"י שליח, והלא אברהם שכל ימיו התעסק והתמסר לגמול חסד עם העולם, התמיד היה מכניס אורחים בביתו, וכי יעלה על הדעת שבשום

זמן לא הטריח את עצמו ליתן מים או שאר אכילה ושתייה ע"י עצמו, ולמה לא נחשב לו ולא נמדד בעשיות של כל ימיו, ומדד לו הקב"ה רק לפי מעשיו בעת ההיא דוקא.

חמשה ב

ויעו"י בשפתי חכמים שהביא להל" ע"ד רש"י מספר נחלת יעקב וז"ל: תמוה בעיני, דזה הפסוק נאמר בפרשת חוקת והוא לפרועניות, וצ"ל בבבא מציעא (פו, ב) הביאו פסוק מפרשת בשלח "והכית בצור" וגו', והוא של ברכה שזוהו בארה של מרים כדפירש רש"י שם, וכן בב"ר (מח, י) הביא פסוק "עלי באר ענו לה" שהוא ג"כ פסוק של ברכה וכו', ע"כ.

עבודת ישראל

הקדושה אפילו למלאכים כי בשבילם נברא הכל: יוקח נא מעט מים. פירש רש"י על ידי שליח והקב"ה שלם לבניו על ידי שליח שנאמר (במדבר כ) יא: וירם משה את ידו ויך את הסלע ויך את הסלע ע"י. וצריך הבנה באמת מפני מה אברהם אבינו איש החסד מדוע נכשל לתת מים על ידי השליח ולא כיבד אורחים בעצמו כי מצוה בו יותר מכללותו. וגם אחר כך אמר ואקחה פת לחם והנינו שבעצמו יטריח עבורם ולא מקדמם, ויש לומר דהנה מרדך הצדיק לקרב כל בני עולם לעבודת ה'

66

ויטע אברהם אשל

• וצריך עיון לכאורה מעשה זה הוא מעשה זעיר לעומת גודל ה"הכנסת אורחים" שהיה נוהג בה, אברהם אבינו, זה הרי לא היה המעשה חסד הראשון שאברהם אבינו עשה, כמו שכתוב: "ויטע אברהם אשל" ודרשו חז"ל שהיה מאכיל ומשקה לכל עובר אורח וארבעה פתחים היו לו להכניס אורחים מה שנתנה מעשה זה מכל המעשים שבעקבותיהם זכה אברהם אבינו על כל דבר קטן לכל כך הרבה שכר.

יתברך ומכל שכן אברהם אבינו ע"ה שהקריא שמו יתברך בפי כל הברואים, רק שמתחילה נרמה לו שהם ערביים לא רצה לדרת מקדושתו ולהתערב עמהם פן יתלכך מהם וממחשבותיהם. ולכן בענין הרחיצה שצריך להרחיץ אותם מגילולם אמר יוקח נא מעט מים על ידי שליח, ורחצו רגליכם מרגילות שלכם. כי הכלל מונח שטרם אדם יכנס אל הקדושה מחויב להרחיץ את עצמו ולטהר ולנקות מחלאתו ומטומאת מעללו. ואחר כך והשענו תחת העץ הוא העץ החיים להכניס אל הקדושה. ולכן אחר כך אמר ואקחה פת לחם כי פת

ראש הישיבה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל היה שואל בלשונו גם אני נתתי כוס מים לעני, לפעמים אפילו נתתי לו עוף לאכול היכן ה"ענני כבוד" היכן ה"בארה של מרים" מדוע לא זכיתי לכל זה.

וביותר קשה הרי אברהם אבינו היטיב עם מלאכים שאינם צריכים כלל לטוהר ולנקות מחלאתו ומטומאת מעללו. ואחר כך והשענו תחת העץ הוא העץ החיים להכניס אל הקדושה. ולכן אחר כך אמר ואקחה פת לחם כי פת

דרש מרדכי

חסד לשם חסד

מבארים רבותינו בעלי המוסר, כל אדם המתחמד עם חברו אין חסדו שלם, הוא מתחמד לא בגלל עצם הרצון להיטיב, אלא, המציאות האומללה של העני שבא לפניו או המקרה המזעזע, הוא, שמציק לו ומטריד את רוחו, עד שהוא פורש כפו לעני ומפרנסו.

• אך מידת החסד של אברהם אבינו היתה רצון להיטיב על מנת להיטיב, אפילו כאשר השני אינו צריך הטבה זו.

על דרך משל, עני הרגיל לאכול לחם עם בצל, אינו זקוק לארוחה טובה יותר, אך אברהם אבינו היה משכנע אותו ואומר: "כדאי לך גדלת בבית עני אין לך מושגים, תטעם בשר זה דבר טוב". אברהם אבינו לא היה מיטיב מחמת רחמים, אלא רצונו היה להטיב בכל לב ונפש.

החילוק בין אברהם לאיוב

נבמו שאמרו באבות דרבי נתן (פרק ז) איוב שעשה ארבעה פתחים לביתו. ולמה עשה איוב ארבעה פתחים לביתו. כדי שלא יהיו עניים מצטערים להקיף את כל הבית. הבא מן הצפון יכנס כדרכו, הבא מן הדרום יכנס כדרכו, וכן לכל רוח, לכך עשה איוב ארבעה פתחים לביתו.

ויהיו עניים בני ביתך, ולא בני ביתך ממש, אלא שיהיו [עניים] משיחין מה שאוכלים ושותים בתוך ביתך, כדרך שהיו עניים משיחין מה שאוכלים ושותין בתוך ביתו של איוב. וכשנפגשו זה בזה אמר אחד לחברו מאין אתה בא מתוך ביתו של איוב ולאן אתה הולך לביתו של איוב.

וכשבא עליו ההוא פורעניות גדול, אמר לפני הקב"ה: "רבש"ע לא הייתי מאכיל רעבים ומשקה צמאים שנאמר (איוב לא): "ואוכל פתי לבדי ולא אכל יתום ממנה" ולא הייתי מלביש ערומים שנאמר (שם): "ומגז כבשי יתחמם".

לא הגעת לחצי שיעור של אברהם

אף על פי כן אמר לו הקב"ה לאיוב, איוב עדיין לא הגעת לחצי שיעור של

אברהם, אתה יושב ושוהה בתוך ביתך ואורחין נכנסים אצלך, את שדרכו לאכול פת חטים האכילתו פת חטים, את שדרכו לאכול בשר האכילתו בשר, את שדרכו לשתות יין השקיתו יין, אבל אברהם לא עשה כן, אלא יושב ומהדר בעולם וכשימצא אורחין מכניסן בתוך ביתו, את שאין דרכו לאכול פת חטים האכילהו פת חטים, את שאין דרכו לאכול בשר האכילהו בשר ואת שאין דרכו לשתות יין השקהו יין. ולא עוד אלא עמד ובנה פלטרין גדולים על הדרכים והניח מאכל ומשקה, וכל הבא ונכנס אכל ושתה וברך לשמים, לפיכך נעשית לו נחת רוח. וכל שהפה שואל מצוי בתוך ביתו של אברהם שנאמר (בראשית כא): "ויטע אשל בבאר שבע".

הוא מצטער כאשר אין אורחים כיון שסיבת נתינתו היא לא מחמת רחמיו על האורחים אלא הוא דבק במידת החסד בעצם כמו השי"ת, שברא את העולם על מנת להיטיב, זו הסיבה שבגינה זכה אברהם אבינו להטבה הגדולה הזו, כאשר אברהם אבינו עשה חסד דייקא עם מי שאינו "נזקק" ניכרה כאן תכונתו הנפלאה של אברהם אבינו.

זו היתה מידת חסדו של אברהם אבינו, אברהם אבינו לא נתן לאורחים לחם לאכול, הוא היה מוכן למסור את נפשו עבורם, לכן זכה לכל הדברים הנפלאים על ידי מעשה קטן זה.

9 אסופת וירא מערכות קפט

וכאן עלינו לתוות יסוד גדול בתורה, הוולך ונשור במערך מעשה העבודה שלנו כל שעה. אף בעובדין דחול נמי, "סוף מעשה - במחשבה תחילה". שאין אדם בר-דעת עוסק בעובדין שאין להם תיכלה. אבל מחשבת יעד התכלית המקופלת בגנוי הרוריו בעת העשייה, אין לה בית

יד ותפיסה בעצמו של מעשה. התוכניות, ההכנות וההכשר, אינם משנים כלום, ואין להם תוצאות מורגשות, בעצמו של החפץ. שולחן שניגרו נגר, אין בו חילוק אם תיכנון כדי לשמש מצע לאכילה ושתיה, או שהתקינו על מנת שישמש עמוד לתלמוד תורה. רק הכישורים וההתמטרות שהשקיע האומן בשעת המלאכה, הם אלו שמעצבים וקובעים את דפוסו הגשמי.

שונים הם הדברים מן היסוד, בחפצי שמים. ושורש הדברים נעוץ, בתורת "לשמה" האמורה בחפצים של קדושה. חוטין שנשזרו במתכונת של ציצית, אבל לא נשזרו לשמן, הריהן כשאר חוטי צמר בעלמא, ואינם כשרים למצוות ציצית. ויריעה שעובדה לשם קדושת ספר תורה נעשית מוכנה ומוכשרת שיכתב עליה ספר תורה, ולקבל תחולת קדושתה. ולא עוד, אלא שאף "הזמנה מילתא", וכבר משעה שעיבדה העבדן חזימנה לכך, חיילא בה מעתה קדושת ספר תורה, והיא אסורה לשמש לעובדין דחול. ואם לא נצטרף לעיבודה מחשבת לשמה, אין לנו בה אלא מה שהיא - עור בהמה גסה - ואינה כשירה לכתבת ספרים.

ונמצאת למד, שבדברים שבקדושה, ה"מחשבה תחילה", היא תנאי קודם למעשה. ועוד יותר, היא עצם מעצמיו של החפצא דקדושה. בניגוד למעשים של חול, בקדשים, כלי המעשה ממליכים על עצמם את כלי הדעת! והמחשבה דשעת עשייה, היא שקובעת את תצורתו הרוחנית של החפץ. ויסוד זה של היכללות והידבקות המחשבה בגופו של חפצא, הוא המתכנה אצלנו: "לשמה".

ומעצמן הנך למד, שאף אם נעשו ההכנה וההכשרה כדנים, עד שתהא ראויה קדושה לחול - הרי תקופה, צורתה ומתכונתה של הקדושה, משתנית ומתגבשת, לובשת ופושטת צורה, כפי שיעור מעלת אדם, ותוקף ה"לשמה" שלו בעת העשייה. כפי איכות ההכנה, וכשיעור שהיה רצון שישמש דבוק בו ית' בשעת המעשה, כך יהיה החפץ ראוי ומוכן להשראת קבלת קדושה. ודברים אלו מוסדי הדעת הם.

11 ה. מעשי חייא

ומכאן שורש לדברי הגר"א המפורסמים. דאיתמר:

תרגום: אמר לו ר' חייא, אני אביא לידי כך, שלא תשתכח תורה מישראל. אקנה זרעוני כותנה ואורעם. אקלע מכמורות, ואצוד בהם צביים. את בשרם אכיל ליתומים, ומעורותיהם אתקין קלף. ואעלה לעיר שאין בה מלמדי תינוקות. אכתוב על הקלף חמשה חומשי תורה, ואלמדם לחמשה תינוקות. ואשנה ששה סדרי משנה לששה נערים. ואנחה כל אחד מהם ללמד את חבריו, את שלמד הוא ממני. ואלו הן המעשים שכה נחפצל מהם רבי, ואמר: כמה גדולים מעשיו של ר' חייא.

והדברים מתמיהים. וכי עד כדי כך נשתכחה אותה שעה תורה מישראל, עד שלא נמצאו לר' חייא חמשה חומשים מזומנים כתובים מכבר. ואם מצא צורך לכותבן בעצמו, הכי לא היה קלף מזומן לו, עד שהיה צריך לצאת בגפו לצוד צביים. ואם רצה ר' חייא לעשות צדקה עם העניים, שמא היה לו לטרוח לשם כך בצידה. ומכמורות ודאי היו זמינות לו לקנות. וכתנה שמא לא היתה מצויה אז בשווקים, עד שזקק הוא לוורעה?

איך מקובלנו בה משמיה דגאון. שני מיני תלמוד תורה יש: תורה דאית בה שכחה; ותורה דלית בה שכחה. בודאי היתה תורה מצויה בארץ ישראל, שהלא רבי ובית דינו קיימין. אלא שאותה שעה, היה שר של שכחה שולט בתורת ארץ ישראל. והוצרך ר' חייא לחזור ולייסד תורה "דלא משתכחה מישראל".

לשם תלמוד תורה בעלמא, אכן היה דיו לר' חייא בחומשים הנקנים בשוק. אבל תורה הטעונה סגולת כח "לא משתכחה", שאני. כאן היה ר' חייא זקוק לדיבורים של תורה, החצובים על גבי קלף שנוסד כולו בקדושה. ולא הקלף לבדו, אלא אפילו המכמורות בהן ניצודו הצביים שזימנו את הקלף. כאן נדרשה כותנה שזרעה על טהרת הקודש. שכל גומחה קלה בקרקע, ניצוקה מתוך מחשבות של תורה, ובחלהבות דקדושה. שרק דיבורים שנחקקו על גבי קלף שכזה, בכוחם לחרות את דברי התורה שעליהם, בליבם של הנהו ינוק, בכיתוב קעקע. באש שחורה לוחסת, שאינה נמחקת.

מעשה וטירחה שהוא מתייגע בהם על מנת להתקין את הסעודה, מביע ומביא לידי גילוי, את השאיפה העמוקה הזו. כי עצם העשייה עבור הזולת, גם טרם שבאת לידי יישום ותחולה, כבר היא מגובלת בתפיסת הידמות הצורה ליוצרה. ונמצא, שהמכשירין נמי הפכו להיות גוף מעשה של מצוה.

ונראין הדברים, שמטעם זה האריכה תורה כל כך, במירוט הכנות הסעודה של אברהם. פי להאמור נמצא, שהריצה אחר בן הבקר, התקנת החמאה והחלב, העמידה על גבן של אורחין לשמשם, ושאר יתר כל טרדות שנטרד עם קרואיו - כל אלו הינן מסילות סלולות של 'הליכה אחר השכינה'.

ה. לחם אבירים

ומכאן הרינו שבים למאמרם של רבותינו:

"...מאיזו זכות זכו ישראל שניתן להם מן במדבר? בזכותו של אברהם, שאמר, 'לושי ועשי עוגות'."

ותמהנו על המתבאר מדקדוק לשון חכמים, שלחמו של מן תוכן להם לישראל, לא בזכות גוף מעשה המצוה של אברהם, אלא דוקא בעקב מכשירי המצוה - בזכות ה'לושי ועשי'.

ולכשנחזור על הדיבורים שנחלנו, ונצרפם אהדדי, יוארו הדברים באספקלריא. קבענו, שבניגוד לעובדין דחול, בהם ההכנה והכוונה אינם אלא מקיפים את העשייה - אבל בחפצי שמים, 'המחשבה תחילה', כוונת ה'לשמה', נילושת ומיגבלת בעצמו של מעשה. מעצבת את החפץ המוגמר, ומעניקה לו תבנית וצורה של קדושה. ועוד הארנו, שמעשי החסד של אברהם רחיקא, הורחן ויסודתן בשאיפה הקדושה, של הידמות לבורא ית' וההליכה בדרכיו.

ומבין שניהם יש לנו ללמוד, מה דמות וצורה לבשו החמאה והחלב אותן התקין אברהם למלאכי השרת. ההכרה העמוקה שליווה בה אברהם את עשיותיו, ייחד מחשבת ה'לשמה'.

המהפכת אומנות גשמית של התקנת מאכלים, ל'אומנותו של הקב"ה' - העניקו למטעמים הללו תבנית רוחנית עילאית.

ומכאן אנו באים לידי הבנה מאירה במאמר חכמים:

"כל האומר לא אכלו מלאכי השרת אצל אברהם, לא אמר כלום. אלא בצדקתו של אותו צדיק ובשכר טורח שטרפו, פתח להם הקב"ה את פיהם ואכלו כו'."

והדברים מחוסרים ביאור: משכבר פתח הקב"ה פי שרפים - מה אכלו? וכי בידם של מלאכים לעכל לשון פר בן בקר מתובל בחרדל?

אלא שהכרתו הגבוהה של אברהם בעת ההכשר והעשייה ניגבלה בגוף המאכלים, עד שהפקע מהם היסוד הגשמי, והפכו ל'לחם שמים' - לחם, שאף מלאכי השרת נאותין הימנו!

ט. לחם שמים

וכהו גם צבינו של המן - 'לחם מן השמים' - ש'לד לאבותינו במדבר:

"ת"ר, 'לחם אבירים אכל איש' (תהלים עח, כה) - לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו, דברי ר' עקיבא. וכשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל, אמר להם, צאו ואמרו לו לעקיבא, עקיבא סתית - וכי מלאכי השרת אוכלין לחם? והלא נאמר (דברים פ"ט), 'לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי'. אלא מה אני מקיים 'לחם אבירים' - לחם שנבלע ברמיח אברים (שאינו מפרש מן השמים - דש"י)."

ובין למר ובין למר, היה המן מאכל שכולו רוחניות. לרבי עקיבא "מלאכי השרת אוכלין אותה" ממש. ורבי ישמעאל לא פליג עליה אלא בהא, דסבר שאין מלאכי השרת אוכלין. אבל ביסוד הדבר, גם לדידה נמי, היה המן מאכל רוחני "הנבלע באברים". שמשום היותו יצוק רוחניות מזוקקת, לא היתה בו פסולת ומגרעות.

ואור חדש יאיר מעתה על דברי רבותינו, שקבעו את מתנת המן מכוונת כנגד ה'לושי ועשי' דוקא.

"ואמר רבי חסא ברבי חנינא, מאי דכתיב (דברים י"ג, ה) 'אחרי ה' אלוקיכם תלכו' - וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה, והלא כבר נאמר (דברים ז, כד): 'כי ה' אלוקיך אש אוכלה הוא?' אלא הלך אחר מידותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים כו', אף אתה הלגש ערומים; הקב"ה ביקר חולים כו', אף אתה בקר חולים כו'." (טוטה י"א, א)

"מה הוא... אף אתה...!"

כאן אנו למדים, שלא הכרח קיום החברה האנושית לבדו, ואף לא הצו המוסרי המתרה ומזהיר על שמירת מעמד הזולת, הם העומדים ביסודן של מידות. אלא שהאדם מצד עצמו, ללא תלות בקיומן של אחרים, מצווה ועומד לעצב לעצמו אופי של הטבה. לבנות ולחנך עצמו, להיות אישיות בעלת חסד.

וביתר עומק: התפיסה הפשטנית מלמדת, שלכל בני אדם זכויות שוות. וזכותו של הרע, מגדירה ותוחמת מללא את זכויותי שלי. כשם שזכויותי שלי, מגבילות בהכרח את זכויות חברי. תפיסתה של תורה, שונה בתכלית. אין מדברים כאן רק אודות זכויות, אלא גם על חובות. כי האדם מצד עצמו מצווה לפתח בקרבו תכונות של הטבה וביטול. מחוייב ועומד הוא מדנפשיה, שתהא נפשו מסתייגת בסילודין מן הפגיעה בזולת, ושתהא תאבה להיטיב. וקיומו של הרע, אינו אלא 'היכי-תימצו' ליישם את התכונות האישיות הללו. והעני, הוא החפצא של מצוה' של בעל החסד*.

ויסודן של דברים יצוק, נובע ויונק מכה שאיפת הידמות הצורה ליוצרה. משאיפת ההתדבקות בקב"ה:

"...וזהלכת בדרכיו' (דברים כ"ט, ט) - כך למדו בפירוש מצוה זו: מה הוא נקרא 'חננו', אף אתה היה חנונו; מה הוא נקרא 'ירחום', אף אתה היה רחום כו'. וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהידמות אליהו כפי כחו." (רמב"ם ה' דמות אלה-ה')

ז. חסד לאברהם

ודעה עמוקה זו, חידשה אברהם אבינו מדעתו עד שלא נילגת תורה, ודבק בה:

"...גקראת דרך זו, 'דרך ה' והיא שלמים אברהם אבינו לבניו; שאמר (בראשית י"ח, ט) 'כי ידעתינו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריי ללכת בדרך ה' וגו'." (רמב"ם שם ז')

הנה גילה לן הרמב"ם, מהיכן שאבה מידת החסד של אברהם את השראתה. לא ה'בין אדם לחברו' המצווה לכל שאר בני נח - אלא 'דרך ה', ותשוקת ההידמות וההתדבקות בבורא, הם שעמדו בתשתית מעשיו. העתיק איפוא אברהם אבינו עצמו מהשגותיהן הדלות של בני נח, ואימץ לעצמו תפיסה עמוקה של תורה.

ורבר זה בולט מגופא דעובדא האמורה בפרשתינו:

"וירא אליו באלזני מסרא והוא יושב פתח האוהל - לראות אם יש עובר ועב, ויכניסו לביתו." 'כחוס היום' - [יום שלישי למיתו היה, ו]תוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, שלא להסדירחן באורחיו. ולפי שראוה מצטער שלא היו אורחין באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים." (בראשית י"ח, ורש"י ע"פ ב"מ פ"ט, ב)

מידת געגועיו של אברהם אבינו, טרחתו בחליו, חיזורו כחוס היום אחר האורחין, וצערו על שאינן מצויים - מלמדים, שמידת החסד של אברהם היתה שופעת מיניה וביה. ויותר ממה שהאורחים היו זקוקים לו, נזקק הוא להם. כי שפיעת טובו של אברהם, נוצקה על בסיס הידמות צורה ליוצרה. וכן מצינו אף אצל הקב"ה עצמו, שגם הוא נמי ברא עולם שלם, כפי שתהא למידת חסדו מקום תחולה ויישום. והיא השנויה לרבותינו בעניין:

"...אמר רבי שמואל בר יצחק, אמר לו הקב"ה [לאברהם], 'אני אומנותי גומל חסדתי, תפסת אומנותי, בוא וזבוב לבושי כו'." (בר"ר נ"ח, ט)

צורת מעשה החסד של אברהם נבעה איפוא ונקה ממידת ההליכה בדרכיו של מקום. למד אברהם אבינו את 'אומנותו' של הבורא ית', ואימצה לעצמן.

וחילוק גדול יש גם בעצמו של מעשה, בין שתי הגישות האמורות. מי שרק ה'בן אדם לחברו' מניע אותו - אין מטרתו אלא שביעתו של הרעב בלבד. סירחת ההכנה, אינה לו אלא הכרח בלתי נמנע. שמה היה, אילו היה אפשר לו בלעדיה. לא כן המתחסד עם הבריות מתוך שאיפת הידיקות בבורא ית'. בדידה, גם הטירחו במכשירין, היא עצם מעצמיו של מעשה המצוה. כי כל

הערכה לצלם אלקים

נדמה כי ההסבר הוא כך:

במעשה זה ביטא אברהם את גודל הערכתו לצלם אלקים. הוא הרי היה סבור שהם ערביים, ואף על פי כן כיבד אותם בתכלית הכבוד. אין זה אלא מפני שהם צלם אלקים.

בגמרא (קידושין לב, ב) מסופר:

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה אצל בנו של רבן גמליאל, והיה רבן גמליאל עומד ומשקה עליהם. נתן הכוס לרבי אליעזר ולא נטלו, נתנו לרבי יהושע וקיבלו.

אמר לו רבי אליעזר מה זה יהושע אנו יושבין ורבן גמליאל עומד ומשקה עלינו. אמר לו מצינו גדול ממנו ששימש. אברהם גדול הדור היה וכתוב בו (יה, ח) והוא עומד עליהם. שמא תאמר כמלאכי השרת נדמו לו, לא נדמו לו אלא לערביים, ואנו לא יאה רבן גמליאל עומד ומשקה עלינו.

אמר להם רבי צדוק עד מתי אתם מניחים כבודו של מקום ועוסקים בכבוד הבריות. מצינו גדול מאברהם שמשמש את הבריות, הקדוש ברוך הוא, משיב רוחות ומעלה נשיאים, מוריד מטר ומצמיח אדמה, ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד. הוא ית' בכבודו ובעצמו משמש את כל הבריאה.

וזאת אומרת, כה נשגבה היא מעלת הבריות שנבראו בצלם אלקים, כה חשובים הם, עד שראויים שהקב"ה בעצמו ישמש אותם.

אברהם אבינו ידע להעריך כראוי את גודל הכבוד שמגיע לצלם אלקים. הוא הבין את גודל החשיבות שמונה בצלם אלקים. לכן, למרות שלא נדמו לו אלא לערביים, הכניס אותם לביתו במלוא הכבוד הראוי, בגלל היותם צלם אלקים.

איתא במשנה (ב"מ פג, ב) השוכר את הפועלים לא יפסוק להם מזונות, כי אם יפסוק להם מזונות אפילו אם עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצא ידי חובתו עמהם, שכן מצינו שאברהם האכיל שלשה ערביים שלש לשונות בחרדל (שם פו, ב).

מדוע אכן נתן להם אברהם לא פחות משלש לשונות בחרדל? מפני שזה מה שמגיע לאדם שנברא בצלם אלקים. בין אם הערביים מבינים מה זה צלם אלקים, ובין אם אינם מבינים, הרי צלם אלקים המה.

אברהם אבינו ידע מה זה צלם אלקים. במעשה זה ביטא את גודל החשיבות שמגיע לצלם אלקים, ויצר בכך את הכלי קיבול עבור כלל ישראל לקבל טובתו של מקום.

הקב"ה חפץ להשפיע טובו וחסדו עד הקצה. צריך רק את הכלי קיבול לך. אברהם אבינו בהתייחסותו לשלשה ערביים במלוא הכבוד, הכין את הכלי קיבול. ממילא זכו ישראל שייטיב עמם הקב"ה עד הקצה, לתת להם את כל המעלות הללו.

בכל פעולה יהודי פועל בשמים

ביאור נפלא אחר יש בענין זה מבית מדרשו של החידושי הר"מ, קיים הבדל מהותי בין יהודי לגוי, מה שיהודי עושה ופועל במעשיו אינו שווה ואינו שווה

ערך כלל לעומת מעשיו של הגוי כל פעולה שיהודי עושה הוא "בשמים עליונית" ופועל פעולות ותיקונים גדולים בכל פרט ממעשיו זכמו שהארץ בזה הגר"ח מוואלז'ין בספרו נפש החיים טיטוס הרשע אשר עשה מעשה נתעב ומקומם ביותר בבזוי הקודש והמקדש לא נגע ולא פגע מאומה בעולמות העליונים וכמו שאחז"ל קמחא טחינא טחנת [תרגום: קמח טחון טחנת] כלומר הוא אינו מתקרב כלל בפעולתו זו למה שיהודי פועל ועושה למעלה בכל מחשבה והרהור.

כח הברית מילה

מאיזו שעה התחילה הנהגתו של הקב"ה בעולמות העליונים להיות תלויה בעם ישראל דייקא מבאר החידושי הר"ם זו היתה בעצם כח הברית מילה כאשר אברהם אבינו כרת ברית אהבה עם בורא עולם לחיות חיי מסירות נפש למען שמו יתברך באותה שעה חקק וקבע הקב"ה כי כל מצב העולמות עליונים ותחתונים יהיו תלויים במעשה אברהם אבינו וזרעו עד סוף כל הדורות.

הרבה פעמים קיים אברהם אבינו חסד קודם לכן, אך כל המצוות הללו היו עדיין בהיותו ערל, המצוה הראשונה אותה קיים אברהם אבינו מיד אחר המילה, היתה מצות הכנסת אורחים זו יצתה תורתנו הקדושה ללמדנו לקח, מקי פלולתה של מצוה בעולם הזה ובעולם הבא, הסירה התורה את הלוט מעל מצוה אחת אשר נעשתה בהיות אברהם אבינו "יהודי", לגלות לנו גודל וערך מעשה

ואפשר, שכל מה שעשה אברהם עד עכשיו, היתה עדיין בגבול כח וטבע אנושי, ולכן לא

היה משום כך לעשות לבניו נסים מחוץ לטבע, כמו ליתן להם מים מן הסלע, ומן מהשמים, אבל כאן, כשהיה אברהם או בן צ"ט שנה, ובשלישי למילה שהיה כואב וחלש, ואסר ושרי, (בגמ' שם), וגם הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, שלא עבר איש בארץ, ובזמן כזה הצטער אברהם על שלא מודמן לפניו לקיים ענין הכנסת אורחים, וכשראה אותם רץ לקראתם, והשתחוה אליהם בהפצרות שיכנסו לתוך ביתו, ורץ אל הבקר והתאמץ בכל הזריזות לחביא לפניהם מכל מאכל, עד שלא הרגיש מכל כאבו וחלישותו מרוב שמחתו

באורחים הללו, ואף שנדמו לו כערביים ואנשים פשוטים, שמכל זה נראית מדת טובו וחסדו למעלה מן אנוש ומחוץ לגבול טבע בני האדם, לכן כשהיו ישראל במדבר, מקום שאין זרע, ואין לחם ואין מים, זכו גם כן לעשות עמהם נסים מחוץ לטבע, ולהוריד להם מן מן השמים ומים מן הסלע, מדה כנגד מדה, ובשכר שעשה א"א עכשיו דברים מופלאים יוצאים מגדרי הטבע, זכו ישראל או לעשות עמהם ג"כ דברים מופלאים יוצאים מגדרי הטבע, ומשום כך היתה המדה באופן שעשה אברהם עכשיו עם המלאכים.

הרי שבשכר כל פרט שבמעשה חסד של אברהם, זכו בניו לאחר כמה דורות להתגלות ה', ולא עוד אלא שהופיע לפניהם בכבודו ובעצמו, לכאורה לא עשה אברהם עם המלאכים כי אם מעשים רגילים, עמד עליהם תחת העץ, הלך עמהם לשלחם ולוזה אותם בדרכם, והנה בשכר פעולה פשוטה זו התגלה הקב"ה לפני בניו ועמד לפניהם על הצור, והלך לפנייהם במדבר להראות להם את הדרך, מכאן כמה יש בכל פעולה מעשית של חסד חכמה ודעת אלקית, עד שהיא מביאה לידי התגלות לדרוה.

ומכאן גם לצד השלילי, אם חסרה נקודה כל שהיא במעשה אברהם שלא עשהו בעצמו, נתמעטה התגלות ה' ולא זכו בניו לאותה מדרגת ההכרה והדעת, כי לעומת החשיבות

בכל פרט שבמעשהו של אברהם וההשפעה החיובית שבו, כן היתה שלילת ההשפעה בהעדרו של כל פרט שבאותו מעשה, בשכר זה שאברהם לא הרשיט להם בעצם ידיו את

המים לרחוץ את רגליהם, ואמר להם בלשון אדיבה יוקח נא מעט מים, וכנראה הגיש להם על ידי אחד מעוזריו, לא המציא הקב"ה בעצמו מים לבניו במדבר, כי אם אמר למשה והכית בצור ויצאו ממנו מים.

יש להתבונן באיזו אהבה ומסירות נפש קיבל אברהם את האורחים, וגמל איתם את מעשי ההטבה והחסד, אברהם כבר היה זקן ושבע ימים בגיל הששים ותשע, ועמד ביום השלישי למילתו שיש בו כאב רב, וכן אמר רבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשיא, כשנימול אברהם ביום השלישי היה לו כאב הרבה מאד למכתו (ילקוט פ"ב), והיה טרוד בתחבשותיו (ב"מ פו), וכאותו יום הוציא הקב"ה חמה מגרתיקה והרחיח את כל העולם, עד ששום בריה לא יכלה לצאת ולכוא (פרקי דר"א).

ועם כל זה לא התחשב אברהם לא בכאבו ולא בחום הרוחתו, ורץ לקראת האורחים שחשב אותם כערכים המשתחווים לאבק רגליהם, ועשה כל המאמצים לשרת אותם דוקא בעצמו, כדכתיב וימהר אברהם, ואל הבקר רץ אברהם וימהר לעשות אותו, והכין להם את המאכלים הטעימים ביותר, ששט שלשה פרים כדי להאכילם שלש לשונות כחרדל שהוא מעדן מלכים (ב"מ פ"ו), ורק כדבר אחר לא טיפל אברהם בעצמו, בהגשת המים לרחיצת רגליהם, אבל כיון שלא עסק בנקודה זו למעשה בידי וברגליו ממש, נגרם ממילא העדר בהתגלות ה' לבניו.

הוא אשר אמרנו כי המעשה הוא הדעת, ובכל פרט ופרט כלולה תורה וחכמה לאין שיעור, ואם חסרה איזו נקודה שהיא אף באופן ביצוע המעשה, נרשם ממילא חסרון בדעת ה' ובהתגלות ה', והעדר זה בהתגלות ה' שגרם שלא הקב"ה בעצמו הוציא להם את המים כי אם על ידי שליח, לאו מילתא זוטרתא היא.

אחר מעשה העגל אמר הקב"ה למשה ושלחתי לפניך מלאך, השיב לו משה אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה, משה התרצה שכל העם ישאר במדבר ציה וצלמות, במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון, ולוותר על כניסת הארץ ועל כל היעודים התלויים בה, ובלבד שה' בעצמו ילך לפניהם ולא מלאך, הרי כמה גדול המרחק בקרבת ה' אם הקב"ה בעצמו הולך לפניהם או על ידי שליח.

ומכאן כמה חכמה ודעת כלולה במעשה אברהם, עד שכל נקודה שלילית באיזה פרט שהוא בכיצונו, גרמה הברל עצום כזה בהתגלות ה' שבין הופעתו בכבודו ובעצמו לבין פעולתו על ידי שליח, וכל זה הוא אף במעשה אברהם שקיים את כל המצוות מעצמו לפני נתינת התורה מבלי להיות מצווה ועושה, על אחת כמה וכמה לאחר שניתנה התורה לישראל ומקיימים אותה בתור מצווה ועושה, כמה דעת ה' כלולה בכל מעשה מצוה וכמ"ש (ב"ק פ"ז), אמר ר' הנינא גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה. (אור הצפון א' עמ' קמ"א).

כי זהו כוחה של "מדה כנגד מדה". בדיוק נמרץ, בתוכו, בצורה. עד כדי כך, שבד בוד עם קביעת המדה של עשיית האדם, באה כנגדה, עשייתו של הקב"ה.

נמצא, כי בעצם, עשייתו של האדם, היא זאת המביאה, המורידה והמעלה, את מעשיו, כביכול, של הקב"ה.

שנים שעשו אותה פעולה, האחד השפיע משהו יותר מהאחר, ובא הדבר לידי ביטוי, במעשה שמים. אתה הוא בן אדם, הקובע, מפעיל ומעצב את מעשה השמים. כך היא "השגחתו" של הבורא עולם, כך היא נראית. היא היא מהותה של ההשגחה, זהו רצונו יתברך.

הזהר, בן אדם. צורת מעשיך, הם המה הקובעים והמורידים את מעשה שמים וצורתם...

אך לא פחות מעוררת השתאות, ההערכה האמיתית של מעשה בני אדם. לכאורה, הלא אותה משורת מים היא. אותה כמות, אותה איכות, אותה התחשבות, אותה רוח, אותה רחיצה.

כלום שוה הוא המרחק שבין אברהם לבין שליח, למרחק שבין הקב"ה לבין מקלו של משה רבינו...

כנראה שכן. כי אמנם, זו היא המדה. היתכן?

בין תבין, בן אדם, כמה גדלות אין סוף ונצח, טמונים במעשה "פשוט" שלך. בתשומת לב נוספת, בהתייחסות נוספת, במעשה נוסף, או אף במחשבה נוספת.

רבינו חיים מוולוז'ין, בתחילת "נפש החיים" שלו, מאלפנו דעת ומתאר בפנינו מה כחה, גדלה וחסנה, של תנועה כל שהיא, או אף דיבור או מחשבה. כיצד כל תנועה או מחשבה, מחוללים עולמות, מרימים, מניפים, ומורידים ומשפילים, כאילו חוטים סמויים קשורים ומתוחים בין אלפי ריבואות תנועות ומחשבות ורצונות של אדם, לבין עולמות. כל תנועה למטה, מרעידה עולמות למעלה. כל תזווה למטה, מפרה ויוצרת עולמות למעלה.

האם נשכיל להעלות את השגותינו הגמדיות, לענקיות האמת של רצונו יתברך, האמת הכבירה הזאת, אשר מעריכה נכונה ונכוחה את כוחותיו הכבירים של האדם.

* הנך חושב, בן אדם, כי העיקר הוא המים הניתנים לערביים. ואילו הצורה, או ההגשה, או כל תוספת התייחסות אישית, גם אם תוספת יש בה, אבל מה בינה לבין מעשיו של הקב"ה.

היעלה על לבך, בן אדם, כי התייחסות נוספת, אישית, מצדך, שוה בערכה, לכביכול, התייחסותו של בורא העולם בכבודו ובעצמו. דע לך, כי כך בדיוק הוא הדבר.

* - "מדה כנגד מדה", אינה עונש, אלא מציאות. כך נראית ההשגחה העליונה, כך בדיוק.

והדברים נוראים, מחייבים, מרוממים, מאלפים, נוסכים פחד מחד, ונוחם, רוגע ותקוה, מאידך.

ספל מים של אברהם אבינו, שוה לבארה של מרים, או לשפע מים מן הסלע במדבר.

מחוה של "השענו תחת העץ", שנת לענוני כבוד ושכינה.

פגיעותיו של אברהם אבינו, שוות לגמול שמים, הנעשה ישירות, כביכול, על ידי בורא עולם.

- פעם אחת, תוך כדי עשייה נפלאה הגוררת אחריה ניסי שמים בלתי מושגים, תוך כדי כך, נקלטה צרימה, הנשמעת רק לאוזן שמים. אך כנראה, בכל זאת צרימה.

– "יוקח"!!

– והיכן "אתה", אברהם. איך זה "ויתרת" על "וירץ" נוסף.

ואין הצרימה הולכת לאיבוד. מרימים אותה, מקיפים אותה, שוקלים אותה, מעריכים את מדה,

– וקובעים "מדה כנגד מדה".

– אמנם, מים מן הסלע. אך לא על ידי עשייה ישירה של הקב"ה בעצמו.

בין המים לבין הקב"ה, בתווך – משה רבינו.

פלאי פלאים.

* יש לקחת בחשבון, את כל מה שאירע שם. את ההכאה תחת הדיבור, את ההתרעמות של משה, את ה"יען לא האמנתם בי להקדישני" (במדבר כ, יב), את ה"ואתחנן" (דברים ג, כג), את ה"ירב לך" (שם, כו), את ה"ושמה לא תבוא" (דברים לב, נב), את הכניסה לארץ ישראל ללא משה ואהרן.

הלא הכל כלול ב"מדה כנגד מדה" זאת.

כלום שקולים הדברים!! האמנם, מדה-כנגד מדה היא!!

– אמנם כן.

• משום שפחות מכפי שהנך יודע להעריך את כל מה שאירע בעקבות ה"על ידי שליח", פחות והרבה פחות מכך, הנך יודע להעריך מהו מעשהו של אדם.

אמנם כן, חלל ההעדר של ה"יוקח" נא מעט מים" שלא על ידי אברהם אבינו עצמו, שזה למדת "דבר אל הסלע", שלא על ידי הקב"ה בעצמו.

נורא ומפליא.

24

ומה שמעורר עוד יותר השתאות:

– תוך כדי קליטת ה"יוקח" נא", תוך כדי ה"מדה" הנוראה שנשקלה אל מולה וכנגדה, נקלטה אל תוך המאזניים השמימיות, התרחשות "מהפכנית" מהפכנית!!

אמנם כן. אם בכוחה של פנייה או תשומת לב, לחולל כנגדה שינויים בכל המחלק של ההשגחה עם משה רבינו, אהרן הכהן וכלל ישראל, הרי גם משקל זה ש"כנגד", אמנם מהפך הוא.

צא ולמד, במה דברים אמורים. יחד עם ה"יוקח", שאף עולה זאת בפני עצמה, כמה עדינות יש בה, כמה כבוד, איזו השתדלות להראות לא כמצווה, או כמרשה, או כנותן, אלא כמבקש, כמתחנן – "יוקח" –

יחד עם זה, באה תוספת – "נא".

"נא" זה, נשקל ונשקל, וקבעו אף לו מדה בפני עצמה.

– כשיבוא ירמיהו לחוכיח את ישראל, ויאמר להם "דברים קשים כגידים" (ילק"ש ירמיהו א, א), תוך כדי התייסרותו בתוכחתו, תבוא הפנייה, במחווה של "נא". תאובחן גם שם, פנייה בקשתית, פנייה של כבוד.

פנייה של כבוד זאת, נשקלה וניתנה תחת ה"נא" של אברהם אבינו. כלומר, נוסף על ה"יוקח", שבמדה זו בפני עצמה, קיימת תערובת של הערכה ותביעה –

נוסף על כך, הרי באה תוספת של "נא". "נא" זה, לא רק שאינו הולך לאיבוד, אלא שאף תמורה יש לו, רבת משמעות.

"ריכוך" של כל התוכחה.

"נא".

היאומן כי יסופר. היוערך כי יאובחן.

חרי זה פלאי פלאים ממש.

פלאות ההשגחה של הקדוש ברוך הוא.

25

אי אפשר שלא להדגיש:

וכי תעלה על דעתך, כי לא היתה לו לאבינו אברהם סיבה מספקת לכך, שלא רץ גם אל עבר המים, לתיתם לפני אורחיו.

וכי מה בין הבקר לבין המים.

הלא ודאי מצא אברהם לנחוץ, להעדיף את הריצה אל עבר החמאה וחלב מאשר אל עבר המים.

ודאי כי סיבה מספקת היתה לשיקול דעתו האלקית של אברהם אבינו, ואף על פי כן, "מדה כנגד מדה" אינה עונש. מדה כנגד מדה, היא מציאות השגחתית. עובדת השגחה. עובדת חיים.

26

שערי

פרשת וירא

חיים

כט

שערי חיים

אברהם אבינו יוקח נא על ידי שליח בשלילה, שהיה ראוי שיעשה כל זאת מעצמו, [ולכן לא זכו שיבואו המים לישראל על ידי הקב"ה בעצמו, וגם לקח משה רבינו ע"ה במי מריבה שהוזכרו ברש"י, והכל עבור חסרון זה].

וביאור הדברים שכל מעשה אשר עושה האדם בעולם הזה יש לו חשיבות גדולה מאוד, ולכן כל חלק מחלקי המעשה, ואפילו צורת המעשה, יש להם משקל גבוה מאוד, וכגודל יוקרת המעשה כן הפגימה בחסרון השלימות, וגם אם היו טעמים נכונים להגיש מים לרחיצת רגליהם על ידי שליח עדיין יתכן שיש כאן חסרון קל בשלימות מצות הכנסת אורחים, ואשר תוצאותיו ניכרים בדורות הבאים.

ומכאן הערה חשובה לכל מעשה מצוה שאדם עושה, שמן הראוי שיתבונן גם בכל אחד מן הפרטים וחלקי המצוה לעשותן בשלימות ובשמחה. וכל זה נכלל במאמרם ז"ל (מדרש רות רבה ה, ו) אילו היה יודע * בועז שהקב"ה מכתוב עליו (רות ב, יד) 'ויצבט לה קלי' עגלות מפותמות היה מאכילה. עיין שם.

תש"ח

27

קכב

רוח אליהו

מן הכח אל הפועל

הגאון רבי יחזקאל זצ"ל המשגיח דפוניבז' אמר (עי' ממזרח' שמש מאמר פועל דמיון) שדברים אלו הינם מחייב גדול.

לפעמים חושב אדם כי אין בכח מעשיו לפעול גדלות. הוא חושב לעצמו שבאמצעות מעשיו הדלים לא יוכל לעולם להיעשות אדם גדול, ומפאת זה אינו עמל כל כך להתעלות. הוא אינו מעריך את מעשיו כראוי.

אך האמת אינו כך.

המעשים שלנו אינם מחדשים מאומה, אלא מוציאים את הכח לפועל.

חז"ל אומרים שניתן באדם גן עדן וגיהנום (עי' חגיגה טו, א). זאת אומרת, בפנימיות האדם גנוזים זכויות של גן עדן, וחלילה של גיהנום. הוא רק צריך לעשות מעשים שבאמצעותם יהיה לו שייכות לכך, לטוב ולמוטב. הכל נמצא כבר באדם בכח. עליו רק להוציא זאת מן הכח אל הפועל.

* בדיוק כמו בזריעת זרע באדמה. הרי האמת היא שכל מה שמתחיל לצמוח ולהוציא פירות, זה מחמת רצון ה'. אף על פי כן הטביע כך הקב"ה בעולם שהאדם במעשה הזריעה יגרום את הצמיחה.

בדיוק כמו בענין האכילה. האמת היא שהאוכל אינו נותן חיות, אלא הקב"ה הוא זה שמכלכל חיים בחסד. אף על פי כן צריך האדם לעשות מעשה כדי שהקב"ה יתן לו חיים.

כך גם ברוחניות. כל הכוחות והמדריגות נמצאים כבר באדם בכח. מהאבות שהשרישו אותם בקרב ישראל. על האדם רק לעשות מעשה כדי להיות שייך לכוחות אלו. כמבואר ברמב"ן שאפילו דבר שכבר נגזר בשמים שיהיה, צריך פועל דמיוני כאן למטה כדי שיצא לפועל.

Rashi comments that because Abraham ordered the water to be brought by an agent, Hashem repaid his descendants by giving them water through an agent, referring to the incident when Moses struck the rock and caused it to give forth water.

Many people mistakenly think that the primary goal of *mitzvos* between one individual and another is to achieve the desired result and that it makes no difference whether one personally does the *mitzvah* or through an agent. This is incorrect, however, because the very action of doing a *mitzvah* is in itself a *mitzvah*. For this reason one should always try to perform *mitzvos* personally rather than through agents, unless speed is of the essence.

Thus, Abraham gave the calf he selected to a youth who could prepare it faster than he could. Were there not some such advantage to the guest, however, it would have been preferable to do it himself.

Abraham obviously had a reason for telling his servant to bring water to his guests, but either Hashem said that his reason was not valid or

possibly Hashem did accept his reason, but felt that people would mistakenly think he gave his servant the task simply out of laziness. Therefore, although Hashem did repay Abraham's descendants, He made a point of doing so through an agent, namely Moses, so that people would draw the correct conclusion.

דד משה על התורה

בראשית / וירא □ 3

Certainly, Avraham, the paragon of *chesed*, would not entrust even a part of the task of caring for his guests to a messenger unless he knew that it would be performed in a perfect manner. Nevertheless, it is apparent from this *Rashi* that it pleases Hashem more when a person performs a good deed on his own, rather than delegating the deed to another.

There is another valuable lesson to be learned here. The best way to educate children is to give them the opportunity to observe their mentors performing good deeds. This affords them the ability not only to learn what deeds are proper and worthy of doing, but to observe how they are to be done. Imagine the educational impact of watching Avraham perform an act of *chesed*! Watching a child fulfill Avraham's command to do *chesed* would teach you that it is proper to do *chesed*, but what

kind of *chesed* would it be? It would be the act of a child, lacking energy and joy. Watching Avraham himself do *chesed* would grant one insights into *chesed* not available in any other way. How much enthusiasm would Avraham bring to the task? How much would his "rejoicing in doing a *mitzvah*" be apparent? The only way to teach these all important lessons is to teach by example. This is the true challenge, and indeed, responsibility, of *chinuch* — the teaching of total involvement through example, not the oftentimes dry teaching of mere concepts.

While the above-mentioned *Rashi* seems to indicate that Avraham was wrong to delegate the task of bringing the water, it is possible to understand this *Rashi* differently. Avraham's decision to involve Yishmael in this task was certainly made with noble intentions. Avraham wished to train and encourage his son to perform *mitzvos*. After all, we see that much of the work involved in feeding the guests was done by Avraham himself. Indeed, it would seem that Avraham chose the more difficult tasks to perform by himself. Had Avraham's actions been guided by an unwillingness to work, he would have delegated the entire preparation to others.

Why, then, were *Bnei Yisrael* destined to receive their water through a messenger? We can explain that while this certainly was a result of Avraham's actions, it need not be viewed as retribution for a misdeed. As we know, one of Hashem's attributes is that He rewards both good as well as evil deeds measure for measure. It therefore follows that although there was nothing lacking in Avraham's actions, his children were simply rewarded measure for measure — thus they received their water through a messenger.

There was another factor that influenced Avraham's decision to delegate some of the acts of *chesed* to his son Yishmael. Consider: When a father chooses to do a *mitzvah* himself rather than delegating the task to his son, he shows his son that the *mitzvah* is beloved to him; that he wishes to work at fulfilling it himself rather than allowing someone else to do it for him. If the father instead chooses to delegate the task, the child may think that the fulfillment of a *mitzvah* is not beloved, it is rather a bother — a task to be "unloaded" into the hands of whoever may be available. Why, then, did Avraham choose to allow Yishmael to make some of the preparations for the guests?

The answer is that while this is a valuable lesson, it is one that not every

child is capable of perceiving. There are those children that will conclude otherwise, reasoning that their father does not entrust them with the performance of *mitzvos* because *mitzvos* are only the responsibility of greater people — and that simpler people need not concern themselves with their fulfillment.

It was this determination that Avraham had to make with regards to Yishmael. Which lesson did he need more? If Avraham would do everything himself, what would Yishmael think? Would he learn the precious nature of Hashem's *mitzvos*? Or would he think that *mitzvos* were only for people of his great father's stature?

Avraham, deciding that Yishmael needed to learn his own personal responsibility to fulfill *mitzvos*, opted to ask Yishmael to assist him in serving his guests. While Avraham's actions were based on his understanding of what his son needed most, Hashem knew that he was mistaken. Hashem, in His wisdom, knew that Yishmael had to be taught the value of a *mitzvah* — a lesson that he would have learned by watching Avraham enthusiastically do everything on his own. For this reason, the actions that Avraham delegated to Yishmael were not as precious to Hashem as those that he performed himself. Thus, as noted above, when Avraham's children were rewarded for their forefather's deeds, their reward for these acts came at the hands of messengers.

It goes without saying that one of the basic conditions of successful *chinuch* is that the parents become role models for the child. The *pasuk* איש אמו ואביו תיראו — A person shall fear his mother and father, is preceded by the words קדושים תהיו כי קדוש אני השם. You yourselves have to be קדושים —

holy. Only if parents are living examples of the first *pasuk* can they expect their children to take them seriously, to respect and obey them.

There are two kinds of *chinuch*, and they go side by side. One is through teaching, as we are instructed on Pesach, והגדת לבנך — You shall teach your son. The other is the *chinuch* that emanates from our own example to influence our children by that which we do. This lesson, which is called למען ידעו דורותיכם — so that your generations will know, we impart to them especially on Sukkos, when we are not commanded to speak about the wanderings of our forefathers in the desert, but only to sit in a sukkah together with our children. What follows is that when, for instance, a child sees his father learning Torah, whether all the time or part of the time, or even only in the precious hours of the early morning or late at night, the child has a role model to follow. Also, fathers and mothers can לעשות את השבת לדורותיכם קריה עולם — make the Shabbos an eternal bond between them and Hashem for their children simply by being an example of *shemiras Shabbos*.

אברהם אבינו

מאמר ל

אונס כמאן דעבד לא אמרינן*

(יחיד) "יקח נא מעט מים"

וברש"י ע"י שליח והקב"ה שילם לבניו ע"י שליח שנאמר (במדבר כ') ויום משה את ידו ויך את הסלע, ע"כ.

כלל ישראל הפסיד בעד שליחות זו הפסד גדול מאד, הפסד נצחי שהקב"ה לא נתן בעצמו מים אלא ע"י משה ומשה הכה בסלע למרות שהקב"ה אמר לו לדבר עם הסלע ולכך לא נכנס לארץ ונמנע מישאל רוב טובה כמבואר בראשונים כי נעשה אפשרות לגלות מן הארץ ולן הביא משה בעצמו לא היה אפשרות לגלות כי משה נחשב לללל וכאילו זכו כבר ישראל בעצמם. וכן הלשון בחז"ל (סוטה לה ע"א) הם בכו בכיה של חיים ואני אקבע להם בכיה לדורות וע"י באוה"ח הק' (דברים א, לו) שלו נכנס משה לארץ ובנה ביהמ"ק לא היה הבית נחרב שאין אימה ולשון נוגעת בו, ע"כ.

ולכאורה איך יכל אברהם להספיק כל כך הרבה דברים והרי הוא היה בשלישי למילה, זקן וחלוש וכי יכל גם לשחוט ג' פרים גם לעשות עוגות גם להביא חמאה וחלב וגם להביא מים? עיין רמב"ן (יח.ו.) להגיד רוב חשקו בנדיבות כי האדם הגדול וכו' ע"ש שמאריך בגדלות מידת חסדו של אברהם, א"כ מה שיין תביעה שמלבר גדול נדיבותו יעשה הכל בעצמו ואם נמנע מכך, לשלם לו על זה מידה כנגד מידה?

ונתן עפ"י יסוד ששמעתי ממרן הגה"צ המשגיח ממיר הגר"י ליוואויץ זצ"ל שהנהגה עם האדם היא במדה שאדם מודד מודדים לו פירושו ממש בכלי שהביא ממלאים לו בו מידה כנגד מידה וכאשר יש לאדם תירוץ מדוע לא עשה דבר פלוני ומתרוץ שהיה אונס, זהו תירוץ ולפעמים זה תירוץ טוב מאד. אך במציאות שכר על קיום לא יקבל, אין כאן עונש אלא היות ובמציאות לא נעשה, א"כ כלל ישראל נאלץ להסתפק מידה כנגד מידה למרות שזה היה הפסד גדול כל כך.

החובת הלבבות כותב שעל האדם להתרחק מאד מאמתלאות, ידיעה זו נחוצה מאד עבורנו ועלינו לשננה, עדיף שאין תירוץ ואפילו אם הוא משכנע, אלא צריך קיום.

איצרות וירא התורה פה

טגולת מימיו של אברהם אבינו

והנראה להסביר מדוע באמת לא נתן אברהם אבינו מים על ידי עצמו, דאיתא בחז"ל: מימיו של אברהם אבינו היו בכוחם לטהר את האדם מעבודה זרה, ולהשריש בו אמונת אומן, אמונה טהורה בהש"ת, ועליו דרשו הפסוק: מימיו נאמנים (ישעי' לג טז) - ועיין בילקוט שמעוני שם רמז (לט), מים שמביאים לאמונה.

וביזו שכן אפשר לומר, שאאע"ה חשב שמים גם שליח יכול להביא, שהרי טבע מימיו לטהר את האדם, כלומר במים עצמו הוטבע טבע זה להביא את האדם לאמונה הטהורה. ואם כן גם כאשר יובא המים על ידי שליח, יפעלו המים את כוחם לטהר את האדם. ומאחר שחשב שבוה אין נפקא מינה אם מביאם בעצמו או ע"י שליח. לכן אמר: יקח נא ע"י שליח.

אך אליבא דאמת אין הדבר כן, שהרי להשריש בלב אדם אמונה טהורה, היא עצמה מצוה גדולה, ומן הראוי לקיים מצוה גדולה כזו ע"י עצמו ולא ע"י שלוחו, ועל כגון זה אמרו חז"ל: מצוה בו יותר מבשלוחו (קייושין מב), והיה עליו ללמוד מדעת קונו, האומר (יחזקאל לו כח): וזרקותי עליכם [אני בעצמי] מים טהורים וטהרתם.

מעשה אברהם אבינו גרם למשה רבנו לשנות

ובדרך אפשר נוכל לומר, שפעשה זה שעשה אברהם ע"י שליח, גרמה למשה רבינו ע"ה לטעות ולהכות את הסלע במקום לדבר אליו. כי חשב הלא עצם הדבר שמהסלע יצאו מים, די בכך להשריש בבני ישראל האמונה בהש"ת, ואין הדבר

מוכרח להיות ע"י דיבורו של משה דוקא, שהרי גם זקנו אברהם לא הקפיד ליתן מים ע"י עצמו, אלא נתנם ע"י שליח, אך באמת אמר לו הקב"ה (במדבר כ יב): יען לא האמנתם בי להקדישני, כי אילו היה מדבר אל הסלע, היה מקדש את שמו יתברך בתוך לבות בני ישראל.

ובזה יש לפרש דברי רש"י שהביא כאן את הפסוק: ויום משה את ידו ויך את הסלע, להוכיח שהקב"ה שילם לבני אברהם אבינו ע"י שליח. ולכאורה יש לתמוה מדוע בחר רש"י להוכיח מפסוק זה, הלא על פסוק זה נענש מרע"ה, כנאמר: יען לא האמנתם בי להקדישני, [וזה נקרא חטא מי מריבה], האם לא היה יותר טוב להביא הפסוק בפרשת בשלח: והכית בצור ויצאן ממנו מים (שמות יז ז), שהשם יתברך ציוה עליו לקחת מטהו ולהכות הצור

ברם, לפי הנ"ל מובן הייטב, שהרי הקב"ה אמר למרע"ה: ודברתם אל הסלע (במדבר כ ח), ומנין בא אל משה טעות כזו להכות הסלע, אלא שלמד מאע"ה שנתן מים ע"י שליח, בחשבון היות שהוטבע במימיו הכוח להשריש אמונת אומן בהש"ת, ממילא אין הבדל אם יתן בעצמו או ע"י שליח, וכמו כן חשב מרע"ה הלא כבודו יתברך יתגדל גם אם יכה את הסלע, שהרי עצם הדבר שסלע נותן מים רבים להשקות עם רב, די בזה לקדש שמו יתברך, שהרי זה נגד הטבע, ומוכרחים להודות שרק הקב"ה בכוחו לעשות כזאת.

ברם, באמת טעה משה רבינו בזה, כדברי חז"ל ומוכח ברש"י על הפסוק יען לא האמנתם בי להקדישני, שאילו דברתם אל הסלע והוציא, הייתי מקודש לעיני

אברהם אבינו

כתב רש"י "יקח נא" - ע"י שליח, והקב"ה שילם לבניו ע"י שליח, שנא' וירם משה את ידו ויך את הסלע.

הקשה בספר "בני שלמה": מדוע נענש אברהם על זה שנתן להם מים ע"י שליח ולא בעצמו, והרי היה סבור שהם ערביים שמשתחיים לאבק רגליהם, וכל עוד שעבודה זרה על רגליהם לא רצה לשמשם. ואדרבה לזכות תחשב לו מה שלא נתן להם מים ע"י עצמו, והיה לקב"ה לתת לבניו מים בעצמו?

ותירץ, דחנה אמרו המפרשים: אם משה היה נכנס לארץ ישראל לא היה נחרב ביהמ"ק כלל ועיקר, ואם כך היה לא היתה תקומה לעם ישראל. כי ע"י חורבן הבית שפך חמתו על עצים ואבנים, ואלמלא כן לא היה נשאר שריד ופליט מעם ישראל ח"ו, ומחמת כן לא רצה הקב"ה לסגור למשה ולהכניסו לארץ ישראל. (עיין בספר "אוצרות התורה" פרשת ואתחנן על הפסוק אעברה נא וגו').

מה גרם למשה שלא נכנס לארץ ישראל, כיון שהכה את הסלע להביא מים לבני ישראל. נמצא א"כ שהסיבה שמשה היה נותן את המים במדבר, נגרם לו שלא נכנס לאר"י. דאם הקב"ה היה נותן בעצמו את המים, לא היה נגרם שום

תקלה למשה והיה נכנס לארץ ישראל, והיה בזה רעה לבניו, כי לא היה נחרב ביהמ"ק, ולא היתה תקומה לעם ישראל. נמצא דנתינת המים ע"י שליח, אלוקינ חשבה לטובה כדי שתהיה הצלה לישראל.

ומעתה נראה לבאר דחנה הטעם שאמר אברהם למלאכים "ורחצו רגליכם" נתבאר ברש"י כאן וז"ל: ורחצו רגליכם - כסבור שהם ערביים שמשתחיים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס עבודת אלילים לביתו, ע"כ. ומקורו בגמ' בבא מציעא (פו, ב): "יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם", אמר רבי יצאי רבבי ישמעאל אמרו לו וכי בערביים חשדתנו שהם משתחיים לאבק רגליהם. ופירש"י: ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ - שלא יכניס עבודה זרה בתוך ביתו, שהערביים רגלין להשתחוות לאבק רגליהן, והן נדמו לו כערביים, ע"כ.

* וכיון שכן שוב נראה, שכיון שכל מטרת ויעוד רחיצת הרגלים נועד לסילוק העבודה זרה, אם כן על כך נתבע אברהם שהיה לו לעסוק ולטרוח בדבר זה בגופו ובעצמו ולא לעשות הדבר על ידי שליח, וכיון שלא עשה כן אלא על ידי שליח אף השפעת המים במדבר נעשתה על ידי שליח, דבר שמכוחו נתגלגל כל יסודו של חטא מי מריבה - אשר כל מהותו הוא אשר מחמתו נולד אצל ישראל צל צילו של עבודה זרה הבא לידי ביטוי בהעדר הכרת השגחתו, שכן לא ניכר מתוך מעשי השליח שאינו פועל אלא מכוחו של המשלח. אמנם אילו היה אברהם פועל בעצמו לסלק את צד העבודה זרה על ידי רחיצת רגליהם של אורחיו מן האבק שברגליהם - בעצמו, בזה היה גורם שאף לבניו היו מושפעים המים ע"י הקב"ה בעצמו ולא באמצעות שליח, ושוב לא היה קורה אותו המאורע של חטא מי מריבה.

וזהו עומק דברי רש"י שהביא בכאן את הכתוב העוסק בחטא מי מריבה דוקא, להורות על עומק נוסף הטמון במה שנתבע אברהם אבינו על כך שבעסק זה עסק על ידי שליח.